

Veronika Simoniti

Entartete Kunst

Ko je paznik odprl čistilcu vrata, je s hodnika spet buhnil vonj po prežgani čebuli. Čistilec je porinil voziček v celico, stopil noter in namočil v čeber motne vode palico, na koncu katere je bila oguljena krpa. Vrata so se s kovinskim treskom zaprla in nastala je tišina, v katero so vdiral samo posamični zvoki in glasovi s hodnika.

Čistilec je, ne da bi me pogledal, začel vleči cunjasti konec palice enakomerno po tleh, medtem ko sem sedel na postelji in čakal, da dvignem stopala, ko bo pridrsal do mene. *Ti imaš na stenah čisto drugačne slike kot drugi*, je z brado pomignil proti mojemu zidnemu oltarčku, jaz pa sem molčal. *In zakaj ima ta ženska na pladnju moško glavo?*

Hotela jo je in jo tudi dobila. Si že slišal za Salomo?

Paznik je odkimal. Kaj pa on ve o teh zgodbah; bil je Turek, mogoče Kurd, ne vem, in me tudi ni toliko zanimalo, da bi ga vprašal. Kaj šele, da bi mu povedal, da je tista glava na pladnju moja.

V negibnem nasmešku Cranachove junakinje na steni se je iz hipa v hip samozadovoljno prelivalo njeno nemo zmagoslavje, njena večna ironija je zdržema sevala v neskončnost mojega jetniškega časa. Tudi Ruth je imela takšna lica, mehko so ji obdajala usta, iz katerih so prihajale samo prijetne besede; kljub svojemu nagnjenju k resnicoljubnosti sem ji zmeraj verjel, čeprav bi moral o marsičem podvomiti. Dokler je bila mlada, je imela zalit samo obraz, postavbo pa zelo suho, za moj okus že skoraj preveč koščeno. Ampak vsa neskladja na njej so bila neznansko privlačna, tako zelo, da sem se zagledal vanjo že prvi hip, ko sem jo kot študent opazil na hodniku fakultetnega oddelka za umetnostno zgodovino. *Ljudje, gremo k meni, imam še nekaj alkoholne zaloge*, je rekla po enem izmed navdihujočih predavanj o renesančnem slikarstvu. In smo šli.

In potem še velikokrat, njen düsseldorfski *refugium peccatorum* je sčasoma postal zbirališče izbrancev, nekaj študentov umetnostne

zgodovine in vse pogosteje onih, ki so bili vpisani na akademijo lepih umetnosti. Ampak zame je bila komunikacija s temi zadnjimi problem: čopičarji so samo pili in po nekaj kozarcih niso bili zmožni nobene konstruktivne debate. Nadarjeni obrtniki, praznoglavi bedaki so se lepili na Ruth, medtem ko sem jo sam čaral počasi in užival ob njenih občudujočih pogledih, kadar sem poznavalsko seciral to ali ono sodobno delo. *Kako to, da ne najdejo novih poti, kar naprej se vrtijo v ustaljenih vzorcih*, sem se pritoževal na sprehodu blizu Ruthine predmestne vile; bilo je v času, ko se mi je ob vzporednem študiju restavratorstva že obetala asistentska kariera. *Se strinjaš, da je vse že izumljeno, da so imenitni slogi že potrošeni, da ni kaj dodajati, vse to moderno mešanje je posiljeno, sedanji popart pa cenen*, me je vprašala. *Z nekom te moram seznaniti*, je potem rekla, ko sva prišla do kostanjevega drevoreda, *tudi on misli tako*.

Rudolf je bil dolgolas in bradat hipi, sfrkani prameni so mu mehko uokvirjali čelo in jemali nekaj strogosti njegovemu koničastemu in poznavalskemu nosu, vrednemu kakega vrhunskega enologa. Pri priči sta me zmotila njegov nebrzdani smeh in laket čez Ruthina ramena. Za moj okus je bil čisto preveč sproščen, zvijal si je drugega za drugim in pravzaprav sploh nisem vedel, ali je v resnici, kakršen se kaže, ali pa vse njegove odzive usmerja to, kar vsrkava iz dima. Njegove slike niso bile nič posebnega, čemur sem se začudil, saj je vendar kritiziral, da so *vsi imenitni slogi že izumljeni*. Je bilo potem njegovo slikarstvo parodija ali je samo resigniral, se nisem nehal spraševati; nekaj na njem me je vendarle vznemirjalo, kajti treba je povedati, da je bil vseeno izjemen obrtnik, njegov *grif* je bil vrojen, ne priučena roka. Slikal je, kot drugi govorijo, čopič je vrtel, kot ljudje hodijo, brez premišljevanja, samo z občutkom in intuitivno. Ko smo se ga nekoč napili in nekateri zakadili (te zadeve mi nikoli niso bile všeč), so ga drugi izzivali, naj skicira pomanjšano *Guernico*, Da Vincijevo *Madono z Detetom* ali Cézannovo tihožitje: v treh potezah z ogljem se je prizor znašel na listu, kot bi poskus katerega teh starih umetnikov ravnokar potegnil iz arhivske mape. *Empatija, dragi moji, treba je poškiliti mojstrom v dušo*, se je zakrohotal Rudolf.

Kaj zanj pomeni beseda empatija, sem ugotovil čez nekaj mesecev – takrat sva z Ruth že odkrito hodila in ta najina zavezanost in tiha zaobljuba sta bili za konec šestdesetih v umetniških nemških krogih že kar preveč klasični, skoraj staromodni. Rudolf se je s svojo vsiljivostjo umaknil in spoštoval najino odločitev. V tistem času se je tudi zgodilo, da me je peljal v svoj atelje, kjer sem videl več portretnih

poskusov, na določenih delih že zelo izdelanih, na drugih še samo s potezami na golem platnu: šlo je za več študij istega moškega, ki sedi na starinskem stolu, obrnjen je nazaj, proti slikarju, zdi se, da trpi zaradi bolečin v vratu ali pa ima zaradi starosti že nekoliko zakrnel tilnik, ampak v nasprotju z okorno držo so njegove oči živahne, skoraj porogljive, koticiki njegovih ust komaj privzdignjeni v hudomušen nasmeh. *To je moj ded, mi je pojasnil Rudolf. Za življenja se nikoli ni pustil fotografirati ali slikati, tudi svojemu sinu ne, kaj šele, da bi naredil avtoportret.* Rudolfov ded je bil – enako kakor Rudolfov oče – namreč slikar; še nikoli prej nisem slišal zanju, ded je predvsem delal religiozne prizore za cerkve in pri tem posnemal holandske mojstre iz 17. stoletja, oče je bil restavrator in slikar fresk.

Zakaj pa ne skušaš naslikati očeta, gotovo se ga boljše spominjaš, sem vprašal. Rudolf nama je natočil vino do vrha tulipanstih kozarcev (to se mi je zdelo vulgarno, ker ne moreš povohati vinskega cveta), si zvil džojnt in mi začel pripovedovati o svojih dveh prednikih. Njegovo govorjenje je bilo zelo analitično, vendar tudi precej nepovezano in zmedeno, in kar sem razbral, je bilo bolj ali manj tole: ded je bil velik original, magnet za ljudi, predvsem za ženske, prekipevajoč človek, ki se je zaradi revščine moral zadovoljiti s slikanjem za naročila župnikov, Rudolfov oče pa je bil dedova nedosežena kopija, ki je vlagal v delo veliko več, a ni nikamor prišel, po značaju in tudi sicer, verjetno prav zaradi neuspeha, pa je bil precej zamorjen človek. Kolikor sem psihologa, sem si ustvaril idejo, da si tudi Rudolf želi biti kakor ded: kar se tiče strastnosti, mu je očitno uspevalo, uhajala mu je skozi vse pore, kar se tiče slikarskega uspeha, pa je bil sicer več roko-delec in ... nič več. Empatija, o kateri je govoril, je imela svoje zavore, strast, potrošena v socialnih stikih, pa kljub temu ni premogla dovolj kreativnosti, da bi segla čeznjo. Spraševal sem se tudi, ali ne gre bolj za pretirano občudovanje, skoraj že kult deda z kdove kakšnimi ozadji.

Tudi Ruth, ki sprva ni veliko razlagala o svojem očitno dovolj velikem premoženju – v hiši, ki je bila družinska last in v kateri je živela sama, je prirejala zabavo za zabavo in vsakič poskrbela, da ni manjkalo ne hrane ne pijače –, mi je, ko sva začela hoditi, vedno več govorila o svoji družini in starih starših. Predstavljal sem si, da mi prej ni veliko pripovedovala o svojem imetju, da me, ne ravno bogatega fanta iz učiteljske družine v duisburškem predmestju, ne bi užalila. Nekoč mi je pokazala orumenelo fotografijo s čipkastim robom, na kateri je bila njena babica. Zelo ji je bila podobna, samo da je imela lase spete v figo, strožje je gledala predse in kot bi požrla metlo, oblečeno

je imela belo bluzo z naborki. Slikana je bila prav v jedilnici hiše, kjer je zdaj stanovala Ruth. Mojo pozornost pa so takoj pritegnile slike na ozadju fotografije, na stenah jedilnice: tam je viselo nekaj, kar je bilo podobno dvema nemškima ekspresionistoma in enemu Utrillu. *Tudi za to sem ti hotela povedati*, je rekla Ruth, ko je videla moje privzdignjene obrvi ob približani fotografiji. Tudi za to.

Slika je bila posneta pred vojno, preden so Ruthino babico in deda odpeljali v taborišče. Bogati judovski ded je bil zbiralec, predvsem je cenil Bellinija in Leonarda, v svoji kolekciji pa je imel večinoma novejša platna, Ernsta, nekaj zgodnjih Picassov in nemške moderniste. Zbirko je registriral na babičino ime, *Esther Epstein Sammlung*. Ko je zaslutil, da se družini ne obeta nič dobrega, je celotno zbirko, v kateri so bila tudi dela tako imenovane *Entartete Kunst*, "degenerirane umetnosti", skril v kovinske skrinje v hišo kakih deset kilometrov od doma. Ded in babica sta umrla v Auschwitzu, njuna hči je preživela, se takoj po vojni poročila in leta '47 rodila Ruth. Družina si je privoščila udobno življenje ravno po zaslugi teh slik: od časa do časa so katero prodali; tako so tudi Ruth omogočili študij umetnostne zgodovine v Düsseldorfu in samostojno življenje v vili starih staršev.

Vam jih je še kaj ostalo?, sem bil nestrpen. *Zdaj so seveda skrite neke druge*, je rekla, *pojutrišnjem, ko se vrneš iz Duisburga, ti vse pokažem. Vem, da boš diskreten*. Tistega popoldneva sem moral namreč zaradi nekih birokratskih zadev za krajši čas odpotovati domov.

Gotovo tisto in naslednjo noč niste spali, je komentiral Kurd z mokro cunjo na palici. Začudilo me je, da je v mojem pripovedovanju sploh kaj razumel.

Ne, noč zatem skoraj nisem zatisnil očesa. Bil sem nestrpen in vstal sem zelo zgodaj, opravil vse po duisburških matičnih uradih že dopoldne, tako da sem lahko že proti večeru odpotoval nazaj v Düsseldorf. Ruth nisem sporočil, da se vračam dan prezgodaj; na železniški postaji sem ji kupil velik šop rož in v mislih priganjal vlak, da bi hitreje zdrdral po tirih.

Odklenil sem vhodna vrata vile, vstopil in jo zagledal. Golo, s kozarcem v roki, z Rudolfom. Tudi on je bil brez obleke. Na divanu v salonu je bila povaljana odeja, najina deka, pod njenimi skiciranimi gubami se je malo pred tem risal on, moj začasni ali mogoče občasni namestnik, skriti, pa vendar tako zelo očitni dvojnik – kako da ga nisem prej spregledal? Obrnil sem se in odvihral ven. Ozrl sem se samo še, da sem videl, kako ovita v odejo stoji na pragu in kriči za mano, naj se vrnem, da bo vse pojasnila.

Čez nekaj dni sem jo poklical in se zmenil, da pridem po svoje reči. *Vsaj obljubo, da ti pokažem tiste slike, bi rada držala*, je rekla. Ampak neznansko poklicno radovednost v meni so gasili ponižanje, užaljenost in slutnja, da bi s tem hotela poravnati svojo krivdo. Iz omar sem pobral svojo obleko, nekaj predmetov po hiši, vse skupaj stlačil v dve veliki potovalki in odvihral brez pozdrava.

Odšel sem brez besed in ostal brez vsega: brez Ruth in ne da bi videl skrite slike.

Dolgo je trajalo, da se je v meni vse skupaj poleglo, minili so meseci, minila so leta, napredoval sem v profesorja, se specializiral v restavracijstvu in končal na oddelku za avtentikacijo v restavratorskem centru v Bonnu. Delo mi je bilo pisano na kožo, v miru sem se lahko posvečal preučevanju del iz galerijskih arhivov in pri tem nisem imel nadrejenih, ki bi mi grenili življenje. Pravzaprav mi ga ni grenil nihče, kajti potem, ko sem se opekkel pri Ruth, sem se žensk rajši ogibal, samo kdaj sem noč preživel s kakšno specializantko, ki je pripotovala od daleč in za katero sem vedel, da se bo kmalu tudi vrnila v svoje mesto. Pretakanje časa iz dneva v dan bi si kvečjemu lahko grenil sam, ampak to sem si onemogočal z delom, v katerega sem se zakopaval in ki mi ni pustilo, da bi mislil na to, kako bedna je v resnici moja intimna eksistenca. Vendar je bila v meni ves čas navzoča predstava, da spadam k Ruth in da je na mojem mestu nekdo drug, človek, ki mu poznam poteze obraza, svinčnika in čopiča, ki igra mojo vlogo, pa ni igravec, ki bi samo vskočil, je figura, ki bo ob mojem nemem gledanju z zadnjega balkona odigral ves komad do konca.

Nam sicer ne povejo, zakaj ste tukaj, ampak nekaj se je moralo vseeno zgoditi..., je rekel čistilec.

... da sem se znašel v kehi, hočete reči? Tudi vi ste se znašli v kehi, sem skušal biti duhovit, pa se ni niti nasmehnil. Vprašal sem ga, ali je Kurd. *Ne, Turek, Ankara*, je zagrulil. Povedal sem mu, da se pišem Hacke. Pomislil sem, da mu lahko povem kar koli, tako ali tako me razume samo napol. In sem nadaljeval.

Nekega dne so mi napovedali, da prihaja pred dražbo v večji avkcijski hiši na oddelk pet slik, ki bi jih bilo treba pregledati. Mojemu veselju se je pritaknil grenak priokus, ko sem izvedel, da prihajajo iz *Esther Epstein Sammlung*. Po začetnem šoku in nejevolji, da moram še imeti kakor koli, pa čeprav na daljavo, opraviti z Ruth, sem se sprijaznil z dejstvom in racionalno sprejel naključje, da bom v zameno vendarle videl slike, ki naj bi si jih šel pred leti ogledat na skrivno mesto njene družine.

Na oddelek za avtentikacijo so prispele skrbno ovite v blago in juto ter položene v dva lesena zaboja. Med njimi so bile slike, ki sem se jih spominjal z ozadja fotografije, na kateri je bila Ruthina babica: dva nemška ekspresionista in en domnevni Utrillo. Nemca sta bila August Macke in Otto Dix, Utrillo, čigar del do takrat nisem dobro poznal, se je izkazal za enega redkih primerkov njegovih tihožitij. Ostali dve platni, ki sem ju zdaj videl prvič, sta bila Paula Modersohn-Becker in Oskar Kokoschka. Nič od tega katalogizirano, vsa dotlej še neznana dela, vendar brez kančka dvoma vsa pristna, kar so dokazovale analize, ki smo jih izvedli s sodelavci. Slike so v ekspeditu zapakirali nazaj v zaboje in poslali na dražbo. Predstavljal sem si, da Ruth in Rudolf, če sta še skupaj (in po mojem prepričanju sta bila), ne gre več tako dobro, ona verjetno ni nikoli doštudirala, on pa s svojo večšo roko in pomanjkanjem domišljije za razvijanje lastnega sloga, naj si je pri tem še tako pomagal z raznimi substancami, gotovo tudi ni bil uspešen. Mogoče še živita v Ruthini vili, mogoče še zmeraj na veliko vabita ljudi na zabave, za takšno življenje pa sama ne zaslužita dovolj, zato si pomagata z občasno prodajo slik slavnih mojstrov, ki jima še naprej omogočajo razkošno vegetiranje.

Na moje veliko presenečenje je čez dve leti sama hiša Sotherby's na oddelek z zaprosilom za pregled poslala novo pošiljko iz *Esther Epstein Sammlung*. Tokrat je bilo v njej deset slik. In to kakšnih! Dva Matissa, nekaj Picassov, Rothko, zgodnji Dalí in trije Chagalli. Spet do takrat popolnoma neznana dela, o katerih ni bilo prej niti sledu, ne v biografijah ali pričevanjih, kaj šele v katalogih.

Ampak kako to, da se je Ruth odločila prodati kar deset slik? Bolj bi se ji splačalo od časa do časa prodati vsako posebej, kot da se hoče znebiti vseh skupaj, saj bo tako velik del enkratnega izkupička zadel veliko višji davek in še pozornost poznavalcev in mogoče tudi ljudi z nepoštenimi nameni bi utegnili pritegniti. Zakaj je Ruth kar naenkrat potrebovala toliko denarja? Koliko slik sploh še je v zbirki njene babice, kaj bi imel pred leti priložnost videti v skrivališču Ruthine družine in kaj če teh zadnjih deset ni iz zbirke Esther Epstein ...

Vprašanja so se kar naenkrat sumljivo namnožila in še bolj zavzeto kot prvič sem se lotil preučevanja. Najprej sem s hyperionom 3000 pregledal pigment. Nič. Poznal sem kar nekaj ponarejevalskih trikov: napenjanje platen čez starinske okvirje, oksidacijo ročno kovanih žebeljev v slanici, posnemanje starih žigov, namakanje nalepk za hrbtni strani slik v kavo, da so bile videti stare, mazanje domnevnih umetnin s kepo prahu, ki jo potegneš iz vreče sesalnika. Ampak pri teh desetih

slikah po mesecih analiz nisem našel nič nenavadnega. Zato smo slike vrnili hiši Sothorby's, kjer so jih nato vsako prodali za okrog štirideset tisoč mark.

Zadnja in poslednja slika iz zbirke Esther Epstein je prišla na oddelek za avtentikacijo devet let pozneje: bilo je surrealistično štirinožno bitje, ki ga je naslikal Max Ernst. Naslikani stvor je imel sprednji taci moški, kosmati in krepki, zadnji pa ženski, zaobljeni, vendar vitki, obuti v nekaj, kar bi lahko bili čevlji z visoko peto. Predstavljal sem si, da je ta stvor njun tandem, on spredaj, ona zadaj, čeprav ni bil nujno on glavni v paru: Ruth je znala subtilno voditi igro, ne da bi se moški tega zavedal.

Analize so pokazale, da je tudi s to sliko vse v redu. Vse, samo še ena podrobnost mi ni dala miru: titanov dioksid. Kako to, da se je znašel na platnu iz leta 1910, kot je pisalo pod podpisom, ko pa ga ni bilo mogoče dobiti pred začetkom prve svetovne vojne? Zakopal sem se v knjige, vendar nisem našel ničesar, kar bi dokazovalo, da bi Max Ernst lahko prišel do takšne bele barve. Za mnenje sem prosil tudi laboratorij sorodnega londonskega inštituta in čez čas dobil odgovor: nikakor ni možno, da bi mojster to barvo uporabil, preden so jo začeli izdelovati.

Razganjalo me je od razburjenja: to vznemirjenje je bilo plačilo za vsa zagrenjena leta, ki mi jih je povzročila Ruth, za poparjenost in čas, ko sem živel v vzporednem svetu, ne pa v tistem, kamor bi v resnici spadal, se pravi ob njej, skupaj bi živela v lepoti in polnosti. V tem preobratu sem zdaj zagledal svoj trenutek, čas zadoščenja.

Napisal sem uradno poročilo, vendar ga še nisem oddal. Najprej sem poklical Ruth in se ji napovedal na obisku.

Zdi se mi, da razumem, je rekel Turek.

V düseldorfski vili sem seveda naletel na oba, Ruth in Rudolfa. Hotel sem, da mi pokažeta še preostale slike iz zbirke. Mencala sta in me v pogovoru skušala speljati na druge teme, spraševala sta me, kaj sem počel vsa ta leta in podobno. Povedal sem jima za titanov dioksid na Ernstovem platnu. Zatrjevala sta, da to ni mogoče, vse slike da so pristne, razen če že Ruthin ded ni kupil ponaredka. Malo verjetno, sem rekel, ker so to barvo začeli uporabljati po letu 1914, letnica na sliki pa je zgodnejša. *Mislím*, sem nadaljeval, *da je Rudolf vse te slike zelo spretno ponaredil*. Začela sta se smejati. Rekel sem, da bo vse to tudi razkril v poročilu in da lahko pričakujeta, da ju bo kmalu obiskala policija. Hotel sem videti reakcijo na njunem obrazu.

Kozarec, ki ga je Rudolf hotel položiti na mizo, je padel na tla in se z žvenketom razbil, on pa je strmel vame. Potem je šel proti meni. Zavpil je, potem še enkrat. Izgubljal je nadzor nad sabo, kar naenkrat je bil pri meni in me skušal dvigniti za ovratnik. V strahu sem s police pobral tanek, a težek kovinski kipec, ki bi lahko bil Giacometti, in ga mahnil po glavi. Rudolf se mi je na moje veliko presenečenje zgrudil k nogam. Tam je bila že Ruth, ki ga je v joku skušala dvigniti, vendar je bil pretežek.

Hacke je ves čas sodeloval z nama, je pričala na sodišču. Vedel je za zbirko, prvič sem mu jo pokazala leta '69. Takrat sva bila še par, o tem lahko pričajo ljudje, ki so takrat prihajali v hišo, in kup fotografij. Bil je zelo zagret, tudi sicer je zelo ambiciozen, v poklicu je prišel daleč, njegova zamisel je bila, da izumimo Esther Epstein Sammlung. Svetoval je, kako naj se preoblečem v svojo babico, v starinarnicah je našel star fotoaparat, s katerim me je potem slikal Rudolf, povedal nama je, kako naj razvija fotografijo, priskrbel nama je foto papir, kakršnega so uporabljali nekoč, in star okvir. Rudolfu je naročil, katera dela naj naslika za ozadje jedilnice. Tako je nastal ta projekt: bolj ko nam je uspevalo, bolj smo bili lakomni novih prevar. Rudolf je slikal, slike smo pošiljali avkcijskim hišam, za katere smo vedeli, da jih bojo pred dražbo dale oceniti in preveriti avtentikacijskemu oddelku, kjer dela Hacke. Da je bil z nama pri stvari, dokazuje tudi dejstvo, da je vsa dela doslej ocenil kot pristna. Vse do zadnjega Ernstovega platna. Ker je bil še zmeraj zaljubljen vame, njegovo ljubosumje na Rudolfa pa je zadnje čase postalo patološko, mu je nastavil past: titanov dioksid v beli barvi. Ko mu je Rudolf zagrozil, da z njim potone tudi on, če pride zadeva v javnost, je Hacke znorel in ga v navalu besa smrtno ranil.

Aha, je rekel čistilec.

Da pred tem platnom nisem uradno prepoznal njune prevare, je res obveljalo za dokaz o moji sokrivdi; moja obramba je bila prešibka. Obsodili so me na dvajset let ječe za uboj in šest za sodelovanje pri ponarejanju: če je Rudolf lep čas zasedal mojo vlogo, bom moral jaz teh dodatnih šest let presedeti namesto njega – ne da bi kdaj zavedno in hote sodeloval pri nastajanju slik, ki jih slavni avtorji v resnici niso nikoli ustvarili.

Veliko časa imam za premišljevanje. Najbolj pogrešam knjige: rad bi preučil, kje sem ga polomil, česa nisem ugotovil, pri kateri napaki bi bil lahko Rudolfa in Ruth zasačil. Popolne poustvaritve vendar ni,

vendar jaz po letih specializacije v odkrivanju resnice še zmeraj ne znam ločiti pravega od lažnega. Rudolf pa je bil spreten: s *škiljenjem mojstrom v dušo* je ustvaril izredna dela v njihovem stilu, nekatera celo boljša in bolj domiselna.

Po razkritju je bil sicer velik škandal, novi lastniki del iz zbirke Epstein so zahtevali povračilo plačila, vendar po svetovnih galerijah in zasebnih zbirkah še vedno visijo dela, za katera se ne bo nikoli izvedelo, ali so pristna, ob udarcih avkcijskih kladiv se mogoče še zmeraj za ogromno denarja prodajajo slike, katerih edina izvirnost je empatija.

Turek je skomignil, dvignil čeber z vodo na voziček, prijel palico s cunjo in pod budnim paznikovim očesom oddrsal iz celice.

Oni dan smo v zaporniški sobi za druženje gledali televizijo. Nekdo je preklopil na program, kjer je očitno že nekaj časa tekел dokumentarec o domnevni zbirki Epstein. V prvem planu se je prikazala Ruth. *Posnemal je lahko kogar koli*, je rekla ravnodušno, *najlažji je bil Picasso, najtežji Bellini*. Glas iz ozadja jo je vprašal, zakaj ni pod slike podpisoval sebe in tako mogoče postal slaven. *Ker potem ne bi zaslužili milijonov*, se je nasmehnila. *Kaj bi spremenili za nazaj, če bi lahko*, se je delal nevednega glas iz ozadja. *Nikoli mu ne bi pustila, da uporabi tisto barvo*, je odgovorila Saloma.

Pospremijo me v celico, snežno bela svetloba s titansko silo vdira skozi lino celice, zdržema seva v neskončnost mojega jetniškega časa in meče karirast kvadrat na vzglavje mojega ležišča. Ležem, naslonim glavo na blazino in zaprem oči, ker me slepi.